

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 2

Засновано у 2015 році

Рівне – 2015

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 2 / упоряд. О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2015. – 304 с.

До збірника увійшли наукові праці, здійснені у галузі теорії і методики виховання. Статті спрямовані на багатоаспектне висвітлення основних напрямів, сучасних підходів до змісту, форм і технологій виховного процесу, починаючи від дошкільця і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступник головного редактора: **Гринькова Надія Михайлівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, Академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Бех І. Д., доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, Вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Коберник О. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання, директор Інституту природничо-математичної та технологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, доктор габлітований, професор звичайний Вищої школи інформатики і прикладних наук (м. Лодзь, Республіка Польща).

Члени редколегії:

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Вербець В. В., доктор педагогічних наук, професор, декан художньо-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету;

Войтович І. С., доктор педагогічних наук, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних засобів навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Лісова С. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Карпенчук С. Г., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Т. І., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної), проректор з наукової роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Херсонського державного університету;

Шугасва Л.М., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Яшук І. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Бісовецька Л. А. кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ;

Дупак Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Упорядники: проф. **Петренко О.Б.**, доц. **Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Пустовіт Г.П.** - доктор педагогічних наук, професор, вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №14 від 29 жовтня 2015 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

ЗМІСТ

Антонець М. Я. Педагогічна симфонія любові до дитини у творчій спадщині Василя Сухомлинського	6
Коберник О. М. Еволюція мети виховання в незалежній Україні	15
Павелків Р. В. Психологічні особливості прояву та розвитку самостійності в учнів молодшого шкільного віку	27
Пустовіт Г. П. Інтерактивні методи навчання і виховання у позашкільному навчальному закладі	35
Шугасва Л. М. Релігія в школі: роздуми релігієзнавця	48
Петренко О. Б. Трансформація системи освіти й виховання: модернізація, реформування, інновація чи історико-педагогічна реконструкція.....	54
Карпенчук С.Г. Педагогічні ідеї А.С. Макаренка: гуманістичні контексти	63
Литвиненко С. А., Ямницький В. М. Супервізія як інноваційна технологія підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності.....	74
Лісова С. В. Синергетичний підхід як інноваційна методологічна орієнтація в педагогіці	83
Пироженко Л. В. Диференціація змісту шкільної освіти у 60- 80-х рр. ХХ ст	92
Потапчук Т. В. Перцептивний етап формування національно-культурної ідентичності студентів	99
Антонець Н. Б. Загальноосвітня школа-інтернат як складова системи народної освіти України (друга половина 1950-х рр.).....	111
Бісовецька Л. А. Роль засобів масової комунікації у формуванні особистості учня	127
Бричок С.Б. Психолого-педагогічна діагностика як провідний компонент діяльності вчителя	134
Гавриш І. І. Програмно-методичне забезпечення процесу виховання культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності	142
Генсіцька-Антонюк Н. О. Особливості гендерного аналізу шкільних підручників з математики	149
Гринькова Н. М. Формування моральних якостей молодших школярів як важлива передумова становлення громадянина	157
Дупак Н. В. Інноваційні процеси та основні тенденції розвитку системи післядипломної освіти вчителів у Великій Британії	164
Жданович Ю. М. Виховання патріотизму підлітків шляхом залучення до добровільної діяльності на підтримку воїнів АТО.....	172

Кособуцька Г. П. Феномен творчого потенціалу як базова складова розвитку особистості педагога	180
Міхно О. П. Внесок Миколи Грунського у розроблення методики складання педагогічної характеристики (за матеріалами книги «Лекції з педагогіки», 1914).....	191
Нечипорук Л. І. Ноосферна освіта як механізм формування моральної культури особистості	198
Сергєєва Н. В. Підготовка соціальних педагогів до діагностики ціннісно-орієнтованої активності молодших підлітків	205
Сойчук Р. Л. Виховання національного самоствердження в учнівської молоді: зарубіжний досвід	212
Сорочинська Т. А. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної діяльності в педагогічних закладах Рівненщини (1939–1964 рр.)	221
Стельмашук Ж. Г. Роль газети “Радянська освіта” в організації виховання дисциплінованості (1944-1954 рр.).....	229
Трохимчук І. М. Методичні аспекти формування екологічної вихованості.....	237
Tsipan T. S. Theoretical and methodological bases of pedagogical analysis of activity of children's public associations.....	245
Доробки молодих науковців	
Баліка Л.М. Читацький інтерес як педагогічний феномен: історико-педагогічна рефлексія	254
Дем’янюк І. В. Внесок Т. Д. Дем’янюк у розвиток теорії і практики виховання в Україні	263
Пташук О. А. Формування естетичної культури молодших школярів у позакласній та позаурочній роботі	269
Савельєв М. Г. Професійна підготовка майбутніх вчителів технологій: аналіз вікових особливостей розвитку	274
Федорук О. М. Електронний документообіг як ефективна умова організації роботи викладача та студента у ВНЗ	282
Шелюк Г. В. Естетичне виховання у школах духовного відомства (за публікаціями журналу «церковно-приходская школа»).....	287
Шпичак І. П. Проблема психічного розвитку дітей раннього та дошкільного віку (на основі щоденникових спостережень В.Ф. Шмідт).....	296
Відомості про авторів	303

Анотація. В статтю сфокусовано увагу на одному з провідних компонентів педагогічної системи педагога-класика А. С. Макаренка – гуманізму як одному з основоположних напрямів його теоретико-методических поглядів і практичного досвіду, виділених на основі чотирьох контекстів: гуманістична методологія теоретического насліддя А. С. Макаренка, гуманізм його теоретических концепцій, колектив як умова організації гуманних взаємодій його членів, а також гуманістичні аспекти різносторонньої діяльності колективу А. С. Макаренка. Пропонується друга частина нового погляду на педагогічне насліддя А. С. Макаренка, синтезована в теоретико-методический блок (перша частина надрукована в ж. «Нова педагогічна думка», № 4 (80) 2014, с. 118-124).

Ключеві слова: гуманізм, контекст, теорія, колектив, мета виховання, синтез, щастя, співпраця.

Summary. The article is devoted to the problem of one of the main components of the pedagogical system of its classic A. S. Makarenko – humanism, that is one of the main idea of his theoretical and methodological views and his practical experience. They are defined on the base of four contests – humanistic methodology of A. S. Makarenko’s theoretical works, humanism of his theoretical conceptions, a collective as an space that unites humanitarian relations members of a collective and humanistic aspects of different kinds of collective activity of A. S. Makarenko. The second part of a new point of view in the pedagogical work of A. S. Makarenko is given and it is synthesized in theoretical and methodological block (the first part is published in the journal “Nova pedahohichna dumka” № 4(80) 2014, p. 118-124).

Key words: humanism, context, theory, collective, aim of education, happy, cooperation.

Стаття надійшла до редакції 04.11.2015

С.А. Литвиненко, В.М. Ямницький

СУПЕРВІЗІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Супервізія як інноваційна технологія підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності. У статті представлено теоретичний аналіз та розкрито особливості використання практики супервізії як інноваційної технології підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності. У ході проходження супервізії майбутні фахівці навчаються комплексному аналізу проблемних ситуацій, визначенню професійних завдань і постановці проблем, згідно з видами і напрямками професійної діяльності; розвивають уміння розробки й кваліфікованого впровадження діагностичних програм, оволодівають методами надання допомоги та взаємодії з клієнтами; оцінки власної професійної компетентності.

Ключові слова: супервізія, підготовка майбутніх психологів, інноваційна технологія, професійна компетентність, професійна рефлексія, професійна діяльність.

Постановка проблеми. У сучасних умовах український освітній простір зазнає динамічних змін, детермінованих соціально-економічними, геополітичними та інформаційними процесами. Початок третього тисячоліття відзначається відкритістю до нових підходів, ідей, концепцій, спрямованих на удосконалення якості освіти та розвитку особистості людини. Національна освітня система як соціальний інститут у своєму розвитку спирається не тільки на внутрішні рушійні сили, але й значною мірою зазнає впливу зовнішніх факторів. Усе це актуалізує пошук змісту і напрямів модернізації освіти в Україні, що відповідають стандартам міжнародного співтовариства й освітнього розвитку протягом життя. Нові вимоги до професійно-особистісного становлення та підготовку майбутніх фахівців із сформованими навичками практичного досвіду й здатністю до саморозвитку впродовж життя визначають завдання суттєвих змін у методології, змісті і технологіях підготовки до професійної діяльності.

Постійно зростають нагальні запити суспільства до практичної психології, що, в свою чергу, актуалізує потреби підготовки висококваліфікованих психологічних кадрів. Динаміка суспільних процесів змушує по новому підійти до особистості сучасного психолога, його функцій та професійної компетентності. У зв'язку з цим виникає необхідність модернізації та удосконалення професійної підготовки; пошуку нових освітніх технологій та їх поширення, що є важливою умовою забезпечення потреби України у компетентних, висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівцях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійно-предметний простір практичної психології ще недостатньо чітко окреслений, хоча в останні роки відбувається процес систематизації понять практичної психології та її професійних меж. Окреслюються напрями та види діяльності практичного психолога, визначаються функції фахівця в галузі практичної психології та види професійно-психологічних завдань (О. Бондаренко, І. Булах, Л. Долинська, В. Панок та ін.). Дослідники вказують на те, що модель діяльності практичного психолога, характеристики його професіоналізму в технологічному плані ще недостатньо вивчені через багатоплановість й різноспрямованість діяльності психолога й відносну «молодість» спеціальності; осмислення професіоналізму, зумовлюється постійними соціально-економічними змінами в суспільстві і змінами у змісті вищої освіти.

Метою статті виступив теоретичний аналіз та розкриття особливостей використання практики супервізії як інноваційної технології підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах модернізації освіти оцінка ефективності професійної діяльності все частіше здійснюється з позицій компетентнісного підходу, що характеризує уміння

фахівця використовувати в конкретній ситуації засвоєні знання і особистий досвід. Професійна компетентність психолога включає різні складові, в тому числі і рефлексивну. Інтерес до рефлексивних характеристик професійної діяльності пояснюється низкою сучасних тенденцій, зокрема: ускладненням пізнавальних процесів, зростанням значення самосвідомості особистості в актах свідомості та поведінки, розвитком форм моделювання інтелектуальних процесів, усвідомленням комунікативної природи наукового знання, розвитком зворотних зв'язків у соціальній системі, ускладненням механізмів соціальної та культурної інтеграції.

У багатьох дослідженнях рефлексія постає як необхідний компонент успішної підготовки та реалізації професійної діяльності (О. Анісімов, А. Гурсєв, С. Степанов, Н. Кузьміна, Н. Повакель та ін.) У зв'язку з цим питання про формування рефлексивної компетентності набуває актуальності у професійній підготовці майбутніх психологів, оскільки адекватне реагування на проблемні ситуації, що виникають у професійній діяльності, а також успішне професійне становлення й розвиток вимагають від суб'єкта діяльності сформованості достатнього рівня рефлексії.

Рефлексивна компетентність розширює межі можливих дій суб'єкта діяльності за рахунок творчого осмислення і подолання проблемних моментів і дозволяє найбільш продуктивно і гармонійно вибудувати особистісно-ситуативну взаємодію. Конструктивна і творча поведінка у проблемній ситуації формується за рахунок розгортання рефлексії на інтелектуальному і особистісному рівнях. Рефлексивність виступає важливим показником зрілості особистості в оволодінні ключовими компетенціями та значущою якістю, що дозволяє говорити про необхідність формування рефлексивної компетентності у кожного сучасного фахівця.

Рефлексивна компетентність фахівця реалізується та виявляється в діяльності у вирішенні професійних завдань. Так, на думку Н. Ф. Шевченко, завдання психолога полягає в тому, щоб «зрушити клієнта в його власному розумінні причин своїх душевних труднощів»; створенні особливого інформаційного простору – зовнішньої рефлексії. Такою зовнішньою рефлексивною позицією психолог показує клієнту, що у ньому відбувається. Завданням психолога є розуміння та інтерпретація смислів клієнта [9, с.78-79, 100].

Аналіз теоретичних аспектів рефлексивної компетентності дозволяє розглядати її у сфері професійної діяльності як системоутворювальний компонент, як інтегративну якість особистості, як готовність і здатність фахівця: до адекватної самооцінки власної професійної діяльності; до творчого осмислення та подолання проблемних моментів; прогнозування ситуацій та прийняття управлінських рішень, які б передбачали можливий розвиток подій. За визначенням О. Поліщук, рефлексивна компетентність є професійною якістю особистості, що дозволяє найбільш ефективно і адекватно здійснювати рефлексивні процеси, реалізацію рефлексивної здібності, забезпечує процес розвитку і саморозвитку, сприяє творчому підходу до професійної діяльності, досягненню її максимальної

ефективності та результативності [6]. На нашу думку, універсальність дефініції дозволяє застосувати її до будь-якої професійної сфери, в тому числі і до практичної психології.

Невід'ємною складовою у формуванні рефлексивної компетентності майбутніх психологів виступає спеціально організоване навчання, засноване на аналітичному осмисленні практичного досвіду. У сучасних умовах бурхливих змін та швидкого старіння інформації традиційна навчальна модель набуває істотних обмежень, що зумовлює пошуки форм, методів і технологій навчання, що сприяють формуванню й розвитку особистості людини, її самостійності, готовності до співробітництва, творчості та здатності приймати рішення. У психолого-педагогічній теорії актуалізація особистісної парадигми призвела до зростання інтересу до діалогу як засобу побудови нової системи педагогічних стосунків, оскільки діалог передбачає зіткнення думок, ідей, активний пошук істини. У 50-60 роках ХХ ст. розпочалися пошуки з метою підвищення ефективності та практичної зорієнтованості навчання, удосконалення його змісту і форм, що сприяло, зокрема: зменшенню домінуючої ролі того, хто навчає; використанню в навчальному процесі взаємодії учасників.

Результати психолого-педагогічних досліджень (К. Баханов, В. Бедерханова, Н. Ємельянов, І. Вачков, О. Вербицький, Н. Марасанов, Л. Пироженко, Л. Петровська, Н. Платонова, О. Пометун, М. Скрипник, П. Щербань, Н. Щуркова та ін.) про позитивний вплив взаємодії на пізнавальний та особистісний розвиток студентів виступили науковим обґрунтуванням ефективності інтерактивного навчання, спрямованого на активізацію пізнавальної діяльності студентів за допомогою організації взаємодії і спілкування між студентами, студентами і викладачем, студентськими міні-групами. У теорії і практиці професійної підготовки майбутніх психологів склалися навчальні стратегії з формування рефлексивної компетентності, зокрема: застосування задачного підходу; аналіз типових проблемних ситуацій; використання методів інтерактивного навчання; моделювання психологічних ситуацій. Водночас слід зазначити, що в сучасних умовах в системі професійної підготовки майбутніх психологів досвід формування і розвитку рефлексивної компетентності недостатньо поширений. Звернемося до розгляду практики супервізії як засобу формування рефлексивної компетентності у професійній підготовці майбутніх психологів.

Практика супервізії з'явилася на початку 30-х років минулого століття в межах психоаналітичної підготовки. У сучасних умовах супервізії поряд із засвоєнням теорії виступає необхідною складовою професійної підготовки і підвищення професійної майстерності фахівців допоміжних професій. Сьогодні потреба у впровадженні супервізійної практики у професійну підготовку та діяльність практичних психологів дуже велика, проте інститут супервізорства лише починає розвиватися.

Актуальність розвитку інституту супервізії зумовлюється потребами підвищення якості підготовки фахівців, що працюють у різних галузях соціальної та освітньої практики, а також удосконаленням

діяльності психологічної і соціально-психологічної служби, формування професійної та рефлексивної компетентності фахівців. Розширення розмаїття напрямів соціально-психологічної допомоги, психокорекції та психотерапії вимагає вироблення стандартів та критеріїв професіоналізму. Крім того, важливою професійною вимогою до фахівців в галузі допоміжних професій є зростання відповідальності за результати праці.

Попри відсутність єдиного підходу та існування різних концепцій та моделей супервізії, більшість науковців (Г. Залевський, Н. Кравцова, С. Смирнова, Ю. Щукіна та ін.) розглядають супервізію як специфічну форму професійно-педагогічного супроводу входження в професію, що виконує практико-орієнтовану функцію. Супервізія полягає у здійсненні студентами професійної практичної діяльності в певній галузі під керівництвом уповноваженого кваліфікованого фахівця, що має досвід самостійної роботи у сфері практичної психології або соціальної роботи. Супервізія дозволяє фахівцям: акцентувати увагу на цілях і напрямках роботи, формувати системні підходи до стратегії і тактики психологічної допомоги, планувати і прогнозувати ефекти консультування, терапевтичного і корекційного впливу, усвідомлювати помилки і вносити індивідуальні корективи у взаємодію з клієнтами. Значну частину супервізії обіймає допомога супервізанду у поглибленні розуміння особистості та потреб клієнтів і використання набутого досвіду у власній практиці.

Метою супервізії у підготовці майбутніх психологів є підготовка студентів до здійснення самостійної професійної діяльності та виконання провідних професійних функцій, що дозволяє усвідомлювати, розуміти і аналізувати свої професійні дії і професійну поведінку. Завданнями супервізії є: створення умов для розвитку професійної рефлексії та усвідомлення себе у професії, формування професійної свідомості і мислення; застосування студентами отриманих знань, умінь і навичок при вирішенні теоретичних і практичних завдань; формування і вдосконалення необхідних для самостійної професійної діяльності, розвиток важливих особистісно-професійних якостей. До найважливіших супервізійних завдань належить підтримка атмосфери довіри, спільного дослідження та діалогу в процесі роботи, що сприяє забезпеченню професійного становлення і розвитку майбутніх психологів.

Провідними функціями керівника супервізії є створення оптимальних умов для формування й розвитку у студентів рефлексії та ключових фахових компетенцій, необхідних для вирішення професійних завдань; взаємодія зі студентами й обговорення з ними ходу і результатів виконання професійних завдань і функцій; оцінювання рівня розвитку професійних компетенцій студентів у процесі проходження супервізії; допомога й підтримка студентів в освоєнні ними необхідних професійних функцій.

Супервізійний простір стає місцем, у якому студенти досліджують всі процеси власної практики, в які свідомо та несвідомо включаються. До провідних характеристик технології супервізійного процесу належать: відмежованість від усіх особистісних і професійних ролей, що дозволяє

рефлексивно осмислювати власну практику; стабільність і безпека – забезпечується умовами регулярності та гарантіями конфіденційності; чіткість дотримання правил участі в супервізійній групі; створення умов для досліджень та розвитку творчого підходу; емоційний комфорт, завдяки чому пов'язаний з роботою особистий дискомфорт може бути висловлений і досліджений.

Супервізійна група створюється і функціонує за тими ж принципами та груповим контрактом, що і будь-які інші тренінгові групи. Окрім правил: «активності», «конфіденційності», «ширості», «права говорити: «Стоп», «Я-висловлювань» – можуть вводитися додаткові правила, які самостійно встановлює кожна група. Попередня підготовка до процесу супервізії полягає у фіксації необхідних фрагментів практичної роботи з клієнтами: від інтерв'ю і формулювання діагнозу, виділення запитів і завдань, укладення контракту, обґрунтування вибору стратегії і тактики інтервенції, доцільності та послідовності застосування певних технік, труднощів і помилок у проведенні сесій – до підведення підсумків та аналізу результатів роботи. Результати роботи, винесені на супервізію, повинні бути зафіксовані у вигляді аудіозапису, відеозапису чи докладного письмового звіту проведених сесій.

У досвіді кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету до групової супервізійної практики залучаються студенти випускних курсів, які оволоділи базовими теоретичними знаннями та практичними вміннями й навичками. Проходження супервізійних груп після завершення виробничої практики забезпечує для студентів більш широкий контекст становлення адекватної професійної самооцінки й отримання професійної підтримки. Приймаючи те, що й у інших можуть бути труднощі й помилки, студенти приймають більш реально і власні труднощі професійного становлення. У ході проходження супервізії майбутні фахівці навчаються комплексному аналізу проблемних ситуацій, визначенню професійних завдань і постановці проблем, згідно з видами і напрямками професійної діяльності; розвивають вміння розробки й кваліфікованого впровадження діагностичних програм, оволодівають методами надання допомоги та взаємодії з клієнтами; оцінки власної професійної компетентності.

Учасники супервізії, за визначеним групою графіком, представляють до розгляду групи та супервізора випадки роботи у вигляді усної доповіді. У цілому технологія супервізії охоплює такі етапи:

1. Доповідь супервізованого щодо представлення випадку роботи, формулювання запиту на супервізію та його подальше групове обговорення. Учасники групи ставлять запитання до доповідача задля більш повного з'ясування інформації щодо клієнта й проведеної з ним роботи.

2. Обмін почуттями. Учасники групи, по можливості спонтанно, діляться своїми почуттями з приводу почутого.

3. Концептуалізація. Керівник супервізійної групи активізує обмін думками між учасниками групи про розуміння ними психогенезу проблем клієнта та доцільних стратегій роботи в таких випадках.

4. Узагальнення супервізора. Аналіз та узагальнення роботи супервізованого, розгляд пропозицій щодо стратегії і тактики роботи в таких випадках.

Супервізор у недирективний спосіб прагне до навчання супервізованого та інших учасників групи використовувати більш результативні стратегії втручання; захищає супервізованого від надмірного групового тиску; спостерігає за спілкуванням в групі і стежить за збереженням атмосфери безпеки; аналізує на прийнятному для даної групи рівні додаткові складові контакту (наприклад, аналіз опору, перенесення/контрперенесення тощо), сприяє свободі і відкритості висловлювань, стимулює розвиток здатності учасників групи до концептуалізації.

Водночас відзначимо необхідність поетапної підготовки до проходження супервізії, що включає лекції та тренінгові заняття (робота в парах і трійках, моделювання психотерапевтичних ситуацій і т.ін.) щодо формування знань, практичних умінь і навичок здійснення консультативної, діагностико-корекційної роботи. У процесі супервізії, крім аналізу професійних знань, умінь і навичок, студенти отримують особистісно-професійну підтримку, що сприяє розвитку необхідних особистісно-професійних якостей, допомагає у виробленні індивідуального стилю практичної роботи та зниженню тривоги і страху в роботі з клієнтами, розвиває пізнавальну мотивацію та професійну рефлексію.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Постійне становлення й розвиток виступає виразною ознакою й особливістю сучасних психологів-практиків. Відтак, супервізія виступає засобом розвитку рефлексивної компетентності майбутніх психологів, що спонукає студентів до більш глибокого й осмисленого процесу професійного становлення і розвитку; усвідомлення поєднання професійних функцій зі своїми власними способами поведінки і безпосереднім суб'єктивним досвідом. Оскільки супервізія є новою освітньою практикою, що вимагає розробки організаційно-методичних засад її впровадження у процес підготовки майбутніх психологів у ВНЗ.

Список використаних джерел:

1. Деркач А. А. Акмеологическая культура личности: содержание, закономерности, механизмы развития / А. А. Деркач, Е. В. Селезнева. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: МОДЕК, 2006. – 496 с.
2. Давыдова Г. И. Рефлексивный диалог в образовательном процессе вуза: автореф. дис. на соискание научн. степени докт. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / Г. И. Давыдова. – М., 2009. – 44 с.
3. Залевский Г. В. Супервизия: практика в поисках теории/ Г. В. Залевский // Сибирский психологический журнал. – 2008. – № 30. – С. 7-13.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативная целевая основа компетентностного подхода в образовании/ И. А. Зимняя. – М.:

Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 30 с.

5. Кулаков С. А. Практикум по супервизии в консультировании и психотерапии / С. А. Кулаков. – СПб.: Речь, 2002. – 215 с.
6. Полищук О. А. Развитие рефлексивной компетентности кадров государственной службы: автореф. дис. на соискание научн. степени канд. психол. наук / О. А. Полищук. – М., 1995. – 23 с.
7. Смирнова С. В. Супервизия в процессе профессионального становления личности специалистов-психологов/ С. В. Смирнова// Сибирский психологический журнал. – 2008. – №30. – С.49-53.
8. Стеценко И. А. Теория и практика развития педагогической рефлексии студентов / И. А. Стеценко. – Ростов-на-Дону: Изд-во Рост.ин-та, 2006. – 256 с.
9. Шевченко Н. Ф. Становлення професійної свідомості практичних психологів у процесі фахової підготовки: Монографія / Н. Ф. Шевченко/ – К.: Міленіум, 2005. – 298 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Derkach A. A. Akmeologicheskaya kultura lichnosti: sodержanie, zakonomernosti, mehanizmy razvitiya [Akmeological culture of personality: the content, patterns, mechanisms of development]] / A. A. Derkach, E. V. Selezneva. – М.: Izd-vo Moskovskogo psihologo-sotsialnogo instituta; Voronezh : MODEK, 2006. – 496 s. (in Ukrainian)
2. Davydova G. I. Refleksivnyiy dialog v obrazovatelnom protsesse vuza [Reflective dialogue in the educational process of high school]: avtoref. dis. na soiskanie nauchn. stepeni dokt. psihol. nauk: spets. 19.00.07 «Pedagogicheskaya psihologiya» / G. I. Davyidova. – Moskva, 2009. – 44 s. (in Russian)
3. Zalevskiy G. V. Superviziya: praktika v poiskah teorii [Supervision: the practice in search theory] / G. V. Zalevskiy // Sibirskiy psihologicheskii zhurnal. – 2008. – №30. – S.7-13. (in Russian)
4. Zimnyaya I. A. Klyuchevyye kompetentnosti kak rezultativnaya tselevaya osnova kompetentnostnogo podhoda v obrazovanii [Key competence as a productive target competency-based approach to education] / I. A. Zimnyaya. – М.: Issledovatelskiy tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov, 2004. – 30 s. (in Russian)
5. Kulakov S. A. Praktikum po supervizii v konsultirovanii i psihoterapii [Workshop on supervision in counseling and psychotherapy] / S. A. Kulakov. – SPb.: Rech, 2002. – 215 s. (in Russian)
6. Polischuk O. A. Razvitie refleksivnoy kompetentnosti kadrov gosudarstvennoy sluzhby [Development of reflective competence of civil service personnel]: avtoref. dis. na soiskanie nauchn. stepeni kand. psihol. nauk / O. A. Polischuk. – М., 1995. – 23 s. (in Russian)
7. Smirnova S. V. Superviziya v protsesse professionalnogo stanovleniya lichnosti spetsialistov-psihologov [Supervision in the process of professional development of the individual professional psychologists] / S. V. Smirnova // Sibirskiy psihologicheskii zhurnal. – 2008. – № 30. – S. 49-53. (in Russian)

8. Stetsenko I. A. Teoriya i praktika razvitiya pedagogicheskoy refleksii studentov [Theory and practice of teaching students of reflection] / I. A. Stetsenko. – Rostov-na-Donu: Izd-vo Rost.in-ta, 2006. – 256 s. (in Russian)
9. Shevchenko N. F. Stanovlennja profesijnnoj svidomosti praktychnykh psykhologhiv u procesi fakhovoji pidgotovky [Formation of professional consciousness of psychologists in the course of professional training]: Monohrafijsja / N. F. Shevchenko. – K.: Milenium, 2005. – 298 s. (in Ukrainian)

Аннотация. Супервизия как инновационная технология подготовки будущих психологов к профессиональной деятельности. В статье представлен теоретический анализ и раскрыты особенности использования практики супервизии как инновационной технологии подготовки будущих психологов к профессиональной деятельности. В ходе прохождения супервизии будущие специалисты учатся комплексному анализу проблемных ситуаций, определению профессиональных задач и постановке проблем, согласно видам и направлениям профессиональной деятельности; развивают умение разработки и квалифицированного внедрения диагностических программ, овладевают методами оказания помощи и взаимодействия с клиентами, оценки собственной профессиональной компетентности.

Ключевые слова: супервизия, подготовка будущих психологов, инновационная технология, профессиональная компетентность, профессиональная рефлексия, профессиональная деятельность.

Summary. The article presents a theoretical analysis and peculiarities of usage practice of supervision as an innovative technology in the process of the training future psychologists to professional activity. During the supervision session future specialists study complex analysis of problem situations, defining professional tasks and setting problems according to kinds and directions of professional activity; develop the skills to elaborate and qualified implementation some diagnostic programs, master the methods of assistance and interaction with clients; appraisal of the own professional competence.

Supervision in psychological practice expands the boundaries of possible actions as subjects of future psychology professional activities through creative thinking and overcome problematic issues and allows the most productive and harmonious lining up a person and situational interaction. In the analysis of professional knowledge and skills, students receive personal and professional support that promotes the necessary personal and professional qualities, helping to develop individual style of practical work and reduce anxiety and fear in dealing with clients, developing cognitive motivation and professional reflection.

Key words: supervision, future psychological education, innovative technology, professional competency, professional reflection, professional action.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2015

Наукове видання

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 2

Упорядники:

проф. **Петренко О.Б.**, доц. **Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування:

наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 29.10.2016 р.

Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 21,8. Замовлення №476/1. Наклад 300

Віддруковано засобами різнографічного друку
редакційно-видавничого відділу

Рівненського державного гуманітарного університету
33027, Рівне, вул. С.Бандери, 12; тел.: 0-362-26-48-83

I – 66   **Інноватика у вихованні** : зб. наук. пр. Вип. 2 / упоряд.
О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова,
Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2015. – 304 с.

УДК 37 : 005.591.6

ББК 74.200

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2016